

Надія Стеценко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядається проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів. Висвітлено роль та значення педагогічних практик у формуванні компетентностей майбутнього фахівця, розкрита система практичної підготовки майбутніх вчителів фізики та математики.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, педагогічна практика.

Надежда Стеценко

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ПУТЕМ ПОВЫШЕНИЯ ИХ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной компетентности будущих учителей. Отражена роль и значение педагогических практик в формировании компетентностей будущего специалиста, раскрыта система практической подготовки будущих учителей физики и математики.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, педагогическая практика.

Nadiya Stecenko

FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS BY INCREASE OF THEIR PRACTICAL PREPARATION

There is a problem of forming of professional competence of future teachers in the article. A role and value of pedagogical practices is reflected in

forming of competences of future specialist, the system of practical preparation of future teachers of physics and mathematics is exposed.

Keywords: *competence, professional competence, pedagogical practice.*

Створення європейського освітнього простору та інтеграція України до європейської спільноти, приєднання вітчизняної системи вищої освіти до Болонської декларації, реалізація ключових засад Болонського процесу вимагають реформування вищої школи, в основу якої покладено модернізацію професійної підготовки майбутнього вчителя.

Розвиток і функціонування освіти зумовлюються чинниками, умовами та принципами існування сучасного суспільства, в якому професійні компетенції розглядаються як найважливіший фактор у підготовці будь-якого фахівця. Підготовці майбутніх учителів до ефективного здійснення навчально-виховного процесу приділяється увага у головних державних освітніх документах – «Національній доктрині розвитку освіти та науки України в ХХІ столітті», Законах України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту» і інших, де визначаються основні цілі, пріоритетні напрями та положення розвитку освіти в нашій країні на наступні десятиліття. У вказаних документах підкреслюється, що реалізація завдань освіти і виховання підростаючого покоління в контексті сучасних тенденцій вимагає підготовки нового покоління вчителів з високим загальним рівнем педагогічної компетентності, які здатні були б утілювати в практику основні принципи освіти: гуманізації, гуманітаризації, демократизації, диференціація та індивідуалізації.

Підготовка майбутніх учителів у світлі гуманістичної парадигми полягає у формуванні гуманістичної спрямованості педагогічної діяльності, яка розглядається як професійна властивість, що орієнтована, звернена до учня і реалізується через взаємодію вчителя і школяра. Ці принципи можуть бути реалізовані лише за умови ефективного формування комунікативної, професійної компетентності вчителя.

Сутність поняття професійної компетентності була предметом розгляду в роботах О.Є. Антонової, В.П. Беспалько, О.А. Дубасенюк, М.Б. Євтуха, І.А. Зязюна, Н.В. Кузьміної, О.Є. Ломакіної, А.К. Маркової, В.М. Монахова, Н.Г. Ничкало, Є.М. Павлютенкова, А.І. Пискунова, М.В. Розова, В.О. Сластьоніна та інших [1].

Аналіз педагогічної, психологічної, методичної літератури показує, що розвитку особистості вчителя, його підготовці, оволодінню основними компетенціями завжди приділялася належна увага. За останні роки термін "компетентність" почав часто вживатися в наукових джерелах при висвітленні суті різних видів компетентності. Так, учені розрізняють професійну компетентність (Д. Алферова, І. Зязюн, Н. Тарасевич, А. Марков, М. Ермоленко та інші); психологічну (І. Сингаєвського, В. Татенко); комунікативну (Ю. Жуків, С. Макаренко, Л. Петровська, Т. Трофімова, Ю. Емельянов); цивільну (У. Скиба, І. Тараненко); музично-педагогічну (Т. Танько); інформаційну (Н. Насирова) [2].

Поняття «професійна компетентність вчителя» як доповнююча компонента Державного освітнього стандарту і комплексна характеристика особистості, яка формується в процесі професійної підготовки, включає гармонійне поєднання професійних, комунікативних і особистих властивостей і дозволяє досягати якісних результатів в процесі вирішення типових завдань в основних видах професійної діяльності навчання та виховання підростаючого покоління [3].

Структуру професійної компетентності майбутнього вчителя загалом можна представити різними компонентами, серед яких: професійно-діяльнісний, комунікативний і особистісний відіграють важливу роль.

Критеріями цих компонентів виступають володіння студентами теоретико-методичним досвідом планування, побудови і управління особистісно-зорієнтованим педагогічним процесом з урахуванням особливостей основних видів професійної діяльності фахівця, використання

демократичного стилю спілкування і суб'єктивна професійна позиція студента як носія загальнолюдських та культурно-національних цінностей.

Зміст кожної компоненти розкривається через складові його компетенції, показники і інтеграційні характеристики.

Формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя сприяють певні умови, що забезпечують індивідуальний розвиток і саморозвиток студентів як основу їх професійного становлення і створюють максимальні можливості для самореалізації їхніх задатків та оволодіння педагогічною майстерністю.

Система професійної підготовки майбутнього вчителя призвана забезпечувати особистісно-професійне становлення студентів, самовизначення і суб'єктивну готовність до здійснення професійної діяльності в сучасних умовах, з врахуванням нових тенденцій та інноваційних підходів, що характеризуються:

- переходом від традиційної до інноваційної системи освіти;
- посиленням культурологічної спрямованості підготовки майбутніх педагогів;
- застосуванням активних та інтерактивних, розвиваючих і ігрових способів організації навчального процесу;
- переходом від традиційної навчаючої діяльності вчителя до включення учнів в самостійну пізнавальну діяльність;
- оновленням змісту освіти шляхом зміни співвідношення між знаннями і діяльністю;
- переорієнтацією мети і критеріїв якості педагогічної діяльності у напрямі розвитку професійної компетентності і оволодіння сукупністю освітніх компетенцій.

Відповідно до зазначених тенденцій освіти до педагогічних компетентностей можна віднести:

- вміння самостійно вчитися;
- підвищувати свою кваліфікацію або повністю перенавчатися;

- швидко оцінювати ситуацію і свої можливості;
- ухвалювати рішення і нести за них відповідальність;
- адаптуватися до умов життя і праці, які швидко змінюються, бути мобільним;
- напрацьовувати нові способи діяльності або трансформувати попередні з метою їх оптимізації.

Формування відповідних компетенцій особистості починається задовго до вступу у педагогічний заклад. Це, так зване, навчання "життєвим навичкам" (справлятися зі своїми особистими проблемами, зі стресами; керувати своїм часом, емоціями; читати інструкції, дотримуватись правил; оформляти ділову документацію) і "надпредметним умінням" (обробляти і систематизувати текстову і числову інформацію; писати тексти і виступати; здійснювати ділову комунікацію; бути ініціативним, пропонувати нестандартне рішення, уміти аргументовано відстоювати свою точку зору, тощо).

Формування перерахованих компетентностей відбувається на теоретичному рівні, але основна їх частина формується на практиці. Тому педагогічна практика студентів – це одна із найважливіших форм навчальної діяльності, яка забезпечує формування професійних компетентностей майбутнього вчителя.

Наскрізна програма практики студентів на фізико-математичному факультеті Уманського державного педагогічного університету є основним навчально-методичним документом, який визначає всі аспекти проведення практик. Вона забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практик, їх системність, неперервність і послідовність професійної підготовки майбутнього фахівця [4].

Система практичної підготовки майбутніх вчителів фізики та математики включає такі види практики:

Курс	Вид практики	Тривалість
I	Навчально-ознайомлююча	2 тижні
II	Психолого- педагогічна (ознайомлююча)	4 тижні
III	Психолого-педагогічна (орієнтована)	4 тижні
IV	Педагогічна практика (виробнича) у ЗОШ II ступеня	6 тижнів
V	Педагогічна практика (кваліфікаційна) у ЗОШ III ступеня	8 тижнів
VI	Педагогічна практика у вищих навчальних закладах I– IV ступенів акредитації	8 тижнів

Кожен вид практики має чітко окреслену мету і вирішує конкретні завдання. В процесі проходження практики студенти закріплюють ті знання, які вони отримують в ході засвоєння психолого-педагогічних дисциплін, вивчення відповідних методик тощо.

Наприклад, навчально-ознайомлююча практика на I курсі проводиться після вивчення першої професійно-орієнтованої дисципліни – “Вступ до спеціальності”. Вона проводиться в загальноосвітніх школах та покликана сприяти ранній соціально-педагогічній орієнтації майбутніх фахівців, передбачає первинне формування професійних компетентностей.

Психолого-педагогічна практика на II курсі проводиться після вивчення дисциплін “Загальна психологія”, “Загальні основи педагогіки”, “Теорія виховання” та передбачає послідовність ознайомлення студентів зі змістом діяльності класних керівників, вчителів-предметників, адміністрації школи, інших педагогічних працівників, отримання перших професійних навичок наукового спостереження (виконання мікродосліджень), спілкування, аналізування та розуміння сутності основних принципів педагогічної діяльності.

Практика на III курсі враховує знання дисциплін “Педагогіка”, “Вікова та педагогічна психологія”, “Методика виховної роботи”, “Методика навчання

фізики”, “Методика навчання математики”. Вона присвячена відпрацюванню методів і технологій виховної роботи з підростаючим поколінням, студенти проводять «пробні» уроки, виконують курсову роботу з педагогіки або психології на базі школи, в якій проходять практику. У результаті передбачається самоствердження практиканта в образі вчителя: вибір власного стилю спілкування, прийомів навчальної і позакласної роботи з учнями.

До виробничої практики на IV та V курсах студенти приступають після опанування методиками викладання відповідних предметів. Вона розширює і поглиблює знання студентів у галузі технологій роботи з учнями. На цій практиці студенти виступають в ролі не лише класного керівника, а й учителя-предметника, оволодіваючи відповідними професійними компетенціями. Цей вид практики спрямований на виявлення професійної придатності. В результаті даної практики розвиваються і удосконалюються загальнопедагогічні вміння і навички, формується система методів, засобів і форм роботи, виробляється індивідуальний стиль майбутнього педагога роботи з учнями. Особливістю даної практики є те, що студенти виконують обов'язки вчителя-предметника і класного керівника учнів 5-9 класів (IV курс) та учнів 10-11 класів (V курс).

На завершальному етапі навчання (магістранти) під час педагогічної практики знайомляться з структурою і напрямками діяльності навчального закладу, вивчають особливості навчальних планів, методичного і технічного забезпечення, графіків навчального процесу, розкладів занять, системою науково-дослідної роботи у розрізі кафедр, наукових лабораторій, інститутів, ВНЗ в цілому, відвідують заняття викладачів та самостійно готують і проводять лекції та семінарські, практичні та лабораторні заняття з урахуванням свого фаху і програм відповідних кафедр. У період практики магістранти знайомляться із системою виховної роботи з студентами у позааудиторний час, особливостями діяльності громадських організацій у ВНЗ, органів самоврядування. Значені практики сприяють виробленню фахово важливих навичок і вмінь: комунікативних, інструментальних, аналітичних, навичок професійної рефлексії.

Наскрізна програма практики служить основою формування професійних компетенцій при підготовці майбутніх учителів. Програми практик відображають завдання стосовно підготовки фахівців з поетапним ускладненням практичної діяльності у відповідності до курсу. Студенти не лише виконують завдання педагогічної практики, але й вчаться складати індивідуальні плани проходження практики відповідно до програми.

Планування педагогічної практики дозволяє зорієнтувати студентів на досягнення конкретного результату, виключає випадковість і стихійність в їх роботі в школі під час проходження педагогічної практики, робить її більш цілеспрямованою. Складаючи план педагогічної практики студент детально продумує і уявляє весь процес її проходження, послідовність виконання завдань, осмислює ті результати, яких необхідно досягти в оволодінні педагогічною діяльністю. Складаючи індивідуальний календарний план проходження педагогічної практики, студенти з першого дня перебування в навчальному закладі оволодівають умінням планувати свою діяльність, виробляти чіткість та послідовність дій, що сприяє формуванню професійних компетентностей [4].

Розглянуті види педагогічної практики в цілому грають важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів. Саме в ході практики починається формування практиканта як вчителя, практика розкриває успіхи і недоліки теоретичної підготовки студента.

Список використаних джерел

1. Гандрабура О. На шляху до компетентності / Гандрабура О. // Директор школи. - 2008. - №46. - с. 21-22 - бібліогр.: с.38
2. Гандрабура О. На шляху до компетентності / Гандрабура О.// Директор школи. - 2008. - №47. - с. 15 - бібліогр.: с.38
3. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики./ Овчарук О.В. Київ К.І.С., 2004. - 112 с.- ISBN 966-8039-50-4

4. http://pedagogika.at.ua/load/pedagogichna_praktika/31